

DĚJSTVÍ TŘETÍ

Týž pokoj. Nástěnné hodiny ukazují pět minut po dvanácté. Lampě dochází dech. Široký dech noci vstupuje otevřeným oknem. Probuzený chřástal několikrát zavolá. Scéna okamžik prázdná. Pak se otevrou prudce dveře Hlubinova pokojíku a vstoupí SLÁVKA, za ní VILLY. Villy staví zřejmě na odívání omrzelý výraz a má opět své původní klackovité pohyby.

SLÁVKA: Bože, zapomněli jsme --

VILLY (*posměšně*): Na lampu!

SLÁVKA: Dohořela málem --

VILLY (*jako dřívě*): Čadí

SLÁVKA (*pohlédnuvši naň jen letmo*): Přinesu tatínkovu lampu -- (*Zajde opět do pokojíku a vrátí se s jinou lampou, kterou rozsvěcuje, zhasnuvši a odstaviš první*) Trvalo to dlouho, než jsem vám napravila hlavu -- (*Villy neodpovídá, hledá cosi očima*) Hledáte něco?

VILLY: Klobouk. Tu je -- (*Přešlapuje tvrdě, učiní pohyb, jako by chtěl klobouk vsadit na hlavu*)

SLÁVKA (*úsměv*): Myslila jsem, že si jej dáte již tady na hlavu -- (*Hledí naň déle; mírně*) Co jsem vám udělala, Vilíku?

VILLY (*zaotálev, posléze příkře*): Napravila jste mi hlavu.

SLÁVKA: Nu, ano... podařilo se mi to, naštěstí. (*Úsměv*) Bože, nedupejte tak přece --

VILLY (*umíněně a zakousnut*): Napravila jste mi hlavu. Chtělo se jí pojednou kamsi krásně uletět, a vy jste mi ji starostlivě přivedla nazpět. Počal jsem se čeho- si tak... tak blaženě báti, vzala jste mi tento strach.

Slyšel jsem vás předtím zníti, jak řeku, hvězdy, celou noc zároveň, a pak jsem vás slyšel jen moudře mluvíti. Oklamala jste mne, napravila jste mi hlavu.

SLÁVKA: Musilo to býti. Počal jste se chovati tak... pošetile --

VILLY: To není pravda. Dály se nějaké tajemné věci, řeka byla při tom, měsíc, celá noc. Chtěl jsem býti také při tom.

SLÁVKA (*nejistě*): Měl jste náhle takové... nedobré oči, Vilíku.

VILLY (*prudce*): Co víte vy o mých očích! Byly-li dobré či nedobré! Oklamala jste mne, napravila jste mi hlavu. Nic tajemného se již neděje a já při ničem nebudu. Vidím již opět jen šedivě -- (*Fixuje ji pohledem*) Máte přísně stažená ústa. Počtářské čelo. Nějakou moudrou řeč vždycky na krajíčku. Napravila jste asi po řadě hlavu několika zamilovaným studentům. Pak několika úředníkům. Jste opatrná. Suchá. Proto jste se nevдалa. A já myslil, že pro nějaká svobodná, divoká křídla! Taková jste. (*Tišeji*) A nemusila jste mi dokazovati tak dlouho, že je vám opravdu již sedmadvacet let.

SLÁVKA (*kteřá jej pozorovala v jakémsi oslněném úžasu, skloní nyní hlavu*): Snad... snad jsem to dokazovala jen sobě. A snad jsem jen sebe přestala klamat. Abych vás neoklamala --

VILLY *trhne pouze nechápavě rameny, pauza.*

SLÁVKA (*posléze*): Myslím nyní na onu... hrbatou dívku -- (*Smutný úsměv*) Nenabil jste jí také jednou?

VILLY (*překvapení*): Co to... proč to myslíte?

SLÁVKA: Napadlo mne tak.

VILLY: Napadlo vás, vida – (*Značné rozpaky*) A... (*provini-
lý úsměv*) opravdu jsem jí jednou nabil – – (*Rozněž-
nil se jaksí tou vzpomínkou, ale, pohlédnuv na Slávku,
opět se rozkvasí*) Teď na mne hledíte vítězně, že jste
i tohle uhádla, taková že jste moudrá a všechno
víte – –

SLÁVKA: Vidíte špatně, Vilíku! To není vítězný pohled –

VILLY *hledí na ni, zastydí se, zkrátne; rozpaky; jistě se
nyní omluví, odprosí; k tomu však již nedojde. Zpozzdá-
li na ulici intonuje rozjařený mužský hlas: Když jsem
já šel tou putimskou branou, druhý mužský hlas vpad-
ne; snad to však nabrali falešně, nedozpívají a ukončí
smíchem.*

VILLY (*naslouchá ven, žasne*): Hrome, co je tohle?

SLÁVKA (*přelétne jej pohledem, pokrčí rameny; pak s líčeným
klidem*): Někomu je asi do zpěvu.

VILLY (*se zlostným vypíchnutím*): Někomu! (*Pohlédne na
Slávku, vidí, kolik uhodilo, pohodí hlavou a napodobí jí
v líčeném klidu*) Tu píseň ostatně znám.

SLÁVKA: Já také.

VILLY (*jako dítě*): Tátík ji rád zpíval. Nevím, co se mu
na ní líbí – – (*Když Slávka nevypadá z neklidnějšího
postoje, vybuchne*) Poslechněte, netvařte se tak klid-
ně! – – Jsme v pěkné kaši.

SLÁVKA (*úsměv*): Vždyť vy sám jste vtělený klid.

VILLY: Naprosto nejsem vtělený klid, a – – (*dvěma kroky
u dveří*) – užuž tihnu ke dveřím.

SLÁVKA (*ledabyle*): Na útěk je asi již pozdě – –

*Již blíže pod oknem intonuje opět mužský hlas, zřejmě
Roškotův – – hoj, ty jeden študente, ty malý premiante – –*

VILLY (*stane; se směšnou zoufalostí*): Tu je máte, tatíky,
sjedou se po letech a ani to pořádně natáhnout ne-
dovedou! – – Jak teď z té kaše ven? Co jim řekneme?

SLÁVKA (*nejklidněji*): Řekněte jim, co jste řekl mně. Cosi
o otevřeném nebi na konci ulice... pak cosi o Ru-
munsku – –

VILLY, *posunkuje prudce, strojí se k nakvašené odpovědi,
je však již pozdě.*

HLUBINA (*volá pod oknem*): Haló! Slávko! Jsi ještě vzhůru?
Haló! Haló!

Smích, hlasy pod oknem.

SLÁVKA (*k Villymu*): Neukážete se se mnou v okně?

VILLY (*obrněn gestem*): Počkám.

HLUBINA: Haló! Haló! (*Slávka trhne rameny, přistoupí
k oknu*) Vida ji! Tu je! Ponocovala zase s knížkou
a měsíčkem! Vedeme ti, děvečko, ještě na okamžik
hosta – (*Smích*)

ROŠKOT (*pod oknem*): – – který vám jen za vaši dopo-
lední čertovinku vytahá na dobrou noc za ouško
a zase zmizí! Překvapení, co? (*Smích*)

SLÁVKA (*ohlédne se významně po Villym; pak ven z okn*):
Mám pro vás také překvapení –

Dole hlasy: Oho! Smích.

VILLY (*dohřát*): Překvapení! Dobrá! (*Jde ke stolu, usedne
zeširoka, založí na prsou ruce, vzdorně mlčí*)

HLUBINA (*volá ještě*): A přichystej sklínky, děvče!

SLÁVKA (*odstoupí od okna*): Takhle si tu sednete?

VILLY (*vzdorně*): Právě tak.

SLÁVKA (*napodobí jej, také se tak ulebedí*): Dobrá!

Hledí na sebe okamžik, mlčí, náhle se tiše rozesmějí.

VILLY (*potom*): Poslechněte, Slávko, napadlo vám již něco, co jim řekneme?

SLÁVKA: Ani zbla. Prostě -- jsme tu, vríte si nad námi hlavou.

VILLY: Báječné! Za to nám jistě padnou kolem krku!

SLÁVKA: Nebo nám vletí do vlasů. To by se mi ostatně více líbilo -- (*zanaslouchá ven do ulice, odkud zaznívají ještě hlasy a smích obou mužů*) Víte, přivést tak trochu z rovnováhy jejich samolibou padesátku --! Je to asi drahocenná věc, býti mlád! Ach, poprati se tedy ještě jednou pro tu drahocennou věc!

VILLY (*neurčitě*): Hm!

SLÁVKA (*po něm žertovně*): Hm! -- Božíčku, copak se neperete rád?

VILLY (*konečně trochu ožije, zasměje se, blýskne očima*): Věru, dívám-li se na vás, zdá se mi, že budeme šturmovat -- (*S náhlými rozpaky*) Ale víte, Slávko, že můj tatík má někdy prapodivné způsoby? (*Slávka tázvě vzhledne*) Ještě nedávno se zapomněl... (*hanebně rozpaky*) a vrazil mi pohlavek -- (*Slávka se zasměje*) Nesmějte se!

SLÁVKA (*přestane se smát*): Pomstím vás! (*Úsměv*) A jdeme spolu, Vilíku! Bok po boku!

VILLY (*veselou blýskavici v očích*): Pomstíte mne? A jdeme spolu... bok po boku? (*Hledí na ni s rostoucím nadšením; pak tiše*) Ne, snad vám přece ještě není sedmadvacet let?

SLÁVKA (*úsměv trochu smutný*): A snad ani nemám počtářské čelo?

VILLY (*třepne se po ústech*): Už jsem se za to přes ni plác! -- No hleďte, už zase jako bych neviděl šedivě.

SLÁVKA (*s potlačovaným rozechvěním; úsměv*): Snad si dokonce někdy krásně vzpomenete na dnešní večer jako na ony zvony na Sv. Gabrieli?

VILLY: Ano, ano, na všechny zvony světa -- (*Vstává, těká nadšeně očima, upře je ven oknem*) Ne, nevidím již šedivě! Tak se tam ty hvězdy například rozsadily po nebi, jak slečinky v sále, chtěl bych odstrčit loktem měsíc a vyzvati k tanci z hvězd tu nejkrásnější, chtěl bych --

SLÁVKA (*oči na něm; něco zabolí, ale úsměv to skryje; dole bouchnou domovní dveře*): To všechno můžete učinit potom. Nyní vstupte tam za záclonu u okna.

VILLY (*vyrušen*): Zase mne komandujete -- A za záclonu? Proč?

SLÁVKA: Připravíme trochu své překvapení. Rychle! Rychle! (*Villy zavrtí hlavou, pak pokrčtí rameny, učiní směšnou grimasu a vstoupí za záclonu*) A pamatujte: Bok po boku -- (*Vezme rukopis románu, vsune jej pod podušku; pak uchopí lampu a jde s ní ke dveřím*)

VILLY (*za záclonou*): Slávko!

SLÁVKA: Bojíte se snad?

VILLY: Ale kdež! Heslo zní (*nadšeným šepotem*) Všechny zvony světa!

SLÁVKA (*opět na vteřinu cosi zabolí; pak už jen úsměv*): Pst! Ticho!

Otvírá dveře; panstvo počíná si na schodech kupodivu hřmotně.

ROŠKOT (*ještě neviditelný*): S těmihle točitými schody nemohl jsem se tenkrát jaksí shodnout... když jsem se totiž vracíval někdy pozdě v noci domů, víme,

tak trochu s kloboukem v týle. Nadělal jsem vřdycky asi hřmotu, jako by nás šlo deset – *(Smích)* A tu se objevila vřdycky nebožka paní Svobodová ve dveřích se svíčkou v ruce a už to jinak nedovedla, než takhle: To už zase jdete s medvědem? *(Smích; objeví se na prahu)* Ne, ne, ne, slečinko, takovéhle mladé a hezké to nebývalo, co tu stávalo tenkrát se svíčkou ve dveřích – –

SLÁVKA *(přeruší jej)*: To už zase jdete s medvědem?

ROŠKOT: Hahaha! *(K Hlubinovým, kteří vstupují za ním)* Slyšeli jste? Přece jen jsem dostal svého medvěda na hlavu! – – Ale teď už, slečinko, postavte rychle lampu. Popadnu vás pěkně za ouško a hned tak nepustím.

HLUBINA: A až pustíš, popadnu zase já – *(Šermuje rukama)* Jedním slovem, Slávko: vyvěs bílý prapor! Vzdej se! *(Slavnostně)* Čtrnáct moudrých, zralých mužů vysmálo se dnes jednohlasně svému mládí – tomu mluvkovi – tomu fanfarónu – tomu... tomu *(s posměškem)* dobyvateli světa – – *(Vybaluje z papíru láhev a staví ji na stůl)*

SLÁVKA: – – který za to nemůže, že jste jej nechali na holičkách – *(Stane tak, že vrhá stín na kritický bod, na záclonu.)*

HLUBINA: Řekl jsem už, bílý prapor, a dost! Věř zralým mužům!

PANÍ HLUBINOVÁ *(od jejíž sil požádal dnešní večer zřejmě mnoho, hleděla se zatím dorozuměti ustrašenými pohledy se Slávkou; bere nyní sklínky ze skříně, a nesouc je na stůl, konejšivě)*: Stále se rozčiluješ, Jene! Pil jsi tak rychle. A nejsi zvyklý.

HLUBINA: Z radosti jsem pil, mami!

ROŠKOT: Ba, z radosti jsme se napili, milostpaní

SLÁVKA: Řekněte ještě potřetí, že z radosti, a bude to již podezřelé – –

HLUBINA *už už šermuje opět rukama.*

PANÍ HLUBINOVÁ *(vkládá se konejšivě, ale přece jaksi nejistě)*:

Byl to jistě moc krásný večer – *(Roškotovi)* povídáme a necháme vás stát – *(přistaví mu židli)* prosím –

HLUBINA *(k Slávce, s triumfem)*: Slyšíš? Slyšíš? Krásný večer! A abys věděla, i ten přípitek byl. Byl nebo nebyl, mami?

PANÍ HLUBINOVÁ *(pohnutí, rozpaky)*: No byl... ale to už snad jsi, Jene, ani neměl – –

SLÁVKA *(narýpne)*: Vidiš, tati?!

PANÍ HLUBINOVÁ *(zmatena)*: Totíž – –

ROŠKOT *(usedl již, směje se)*: Nonono, dušovat se tedy na tu krásu tuze nebudem. Nějaké smítko jako by nám tam do ní přece bylo padlo – – *(Hlubina, jenž počal nalévat do sklínek, protestně posunkuje)* Bať, bať, padlo! – – A... jako bys u toho smítka právě ty měl nějaké prsty – – *(Smích: hovoře ke Slávce, píchá palcem směrem k Hlubinovi)* Víte, zkonfiskoval si nám on toho bývalého Honzíka Hlubinu, právě toho fanfaróna, jak jsme ho mívali rádi, škrtil jej prostě, utopil jak kotě, a najednou jsme měli vzít zavděk jen tímto uzralým strejcem, který tu seděl rozšafně na své padesátce a hovořil jak písmo. No... proč by ne? *(Ne bez příděchu hořkosti)* Staří a opelichaní jsme už na to dost, aby se nám usedlá řeč líbila. Ale – – *(Významné drbnutí do týla, nedopoví)*

HLUBINA: Tohle nemyslíš, Josefe, vážně – –

ROŠKOT: Zatraceně vážně! *(Smích)* Ale krev z toho snad nepoteče. A vůbec... nic ve zlém – – *(By to zamluvil,*

k Slávce) A víte, slečinko, že mi můj synátor zmizel?

V hotelu není, nikde, čas ví, co je s ním – (*Smích*)

SLÁVKA (*lhostejně*): To se mu podobá.

ROŠKOT: Co? Hahaha?

SLÁVKA: Že se mu to podobá. Řekla jsem vám již ráno, že jste jej špatně vychoval.

HLUBINA, PANÍ HLUBINOVÁ (*současně, s výčtkou*): Nonono, holka! Slávko!

SLÁVKA: Nu ano... špatně vychoval – –

V témž okamžiku VILLY za záclonou významně odkašlá; všichni se tam ohlédnou, SLÁVKA, rozhrýzujíc úsměv, ostatní ohromeně; pauza, úžas, tázavé pohledy; VILLY, prozradiv se již takto, vystoupí nyní z úkrytu, usmívá se nekale, mlčí.

ROŠKOT (*posléze*): Hrome... to je... co ty tu?

HLUBINA: Ale vždyť to je – –

PANÍ HLUBINOVÁ (*kteřá zatím, odloživši klobouk, ovazovala zástěru*): Bože, to jsem se lekla!

VILLY: Prosím za prominutí. Ale nemohl jsem již déle zůstat v úkrytu a naslouchat, když počala řeč o mně. Bylo by to neslušné.

SLÁVKA: Výborně! Není přece tak špatně vychován –

VILLY se zamračí, ale střetnuv se pohledem se SLÁVKOU, usměje se opět.

ROŠKOT (*stále žasna*): Nás především bude asi zajímat, jak ses do toho úkrytu dostal –

VILLY, pošilhávaje po SLÁVCE, strojí se zřejmě k odpovědi.

SLÁVKA (*zabrání mu*): Ani slova, nechte je ještě chvíli žasnout, Vilíku!

ROŠKOT (*v stupňovaném úžasu*): Vilíku! Koukněme! Vy jste se tedy jaksi... jaksi skamarádili?

SLÁVKA: Jaksi.

Pauza, udivené pohledy ROŠKOTOVY, HLUBINOVY a PANÍ HLUBINOVÉ.

ROŠKOT (*posléze k Villymu tázavě, mírně*): Ty... chlapce...??

VILLY *nic.*

HLUBINA (*rovněž tak, k Slávce*): Poslechni... děvče...??

SLÁVKA *nic; pauza.*

ROŠKOT (*odkašlá, vyjme hodinky, k Villymu*): Kolik máš hodin?

VILLY (*pohlédnuv na své hodinky, klidně*): Půl jedné bez pěti minut.

ROŠKOT: Jdou ti špatně. Mám pět minut přes půl.

VILLY (*jako dříve*): Máš pražský čas. Já jsem své nařídil podle zdejšího.

ROŠKOT: Může být. Ale... neshledáváš, že i podle zdejšího času... a snad právě podle zdejšího... je tahle chvíle málo příležitá... k takovýmhle překvapením?

SLÁVKA: Překvapeni jsme byli vlastně my.

ROŠKOT (*oči navrch hlavy*): Prosím?

SLÁVKA: Nečekali jsme vás tak brzy.

ROŠKOT: Nečekali jste nás tak brzy... překvapeni jste... byli... vy??

SLÁVKA: Zajisté. – A skončeme to.

ROŠKOT (*s úlevou*): Výborně, to je to pravé slovo. Kápněte božskou... a zasmějeme se –

SLÁVKA (*trochu si hrajíc hlasem*): Nezdá se vám, že by nám nebylo těžko vymyslet si deset pěkných vysvětlení, která by vás plně uspokojila?

ROŠKOT: Ale my nechceme, abyste si něco vymýšleli... my chceme –

SLÁVKA (*přeruší*): To je právě to, do čeho se nám nechce.

HLUBINA: Nechce?

SLÁVKA: Ne. (*Pauza*)

ROŠKOT (*k Villymu*): Tobě také ne?

VILLY (*zaotálí, pohlédnuv však na Slávku*): Ne.

ROŠKOT (*po pauze, mírně, tiše*): Nemyslíš, synku, že by ti pomohl... pohlavek? (*Villy bez hnutí, jen úsměv*) Kdyby se slečinka na okamžik obrátila –

VILLY (*klidně*): Obraťte se, Slávko! –

SLÁVKA, *vyměňovši s ním pohled a úsměv, učiní tak.*

ROŠKOT (*vstane, pohyb směrem k Villymu, snad skutečně dojde k pohlavku; nedojde, příkrý pohyb se zlomí a Roškot opět usedne*) Ne, nemusíte se obracet, slečinko – (*Hledí střídavě na Villyho a Slávku, pak propukne v smích*) Nezdá se vám, že jste nás již zpitomili až dost? (*K Slávce*) Vždyť vidím, jak vám to trhá koutkem! Zahráli jste si s námi!

SLÁVKA (*prostě*): Ovšemže.

ROŠKOT (*k Hlubinovým, rozjařen, náhle*): Vidíte je? Dobře se na nás sehráli! Hahaha! Takoví dva čimánkové! A jak že to tedy bylo?

SLÁVKA (*vymění pohled s Villym*): Zcela jednoduše.

ROŠKOT (*stále se směje*): Ven s tím!

SLÁVKA: Vyprovázela jsem tedy přítelkyni, potkala jsem Vilíka a Vilík řekl – –

ROŠKOT: Koukněme, on to tedy, klacek, spískal!

SLÁVKA (*napodobí*): Naši tátové se něco z jedné fajfky nakouřili!

ROŠKOT: Co? Hahaha?

I HLUBINOVÍ se smějí.

SLÁVKA: To tedy řekl Vilík... a pak už jsme se domluvili... a pak jsme si řekli, že na vás počkáme a že vás překvapíme –

ROŠKOT: Hahaha!

SLÁVKA (*neviňoučky úsměv*): To by tedy bylo jedno z oněch desíti vysvětlení, které by vás mohlo uspokojit –

ROŠKOT (*ohromeně*): Cóóó?

Těž HLUBINOVÍ ohromeni.

SLÁVKA (*jako dříve*): Vilík si honem vymyslí jiné vysvětlení, bude-li třeba –

ROŠKOT (*k Villymu*): Neopovažuj se! Pohlavek visí ve vzduchu – – (*opanuje se; mírně*) Styďte se, děti! Takhle si s námi zahrávat –

SLÁVKA (*k Villymu*): Odpovězte přece něco – –

VILLY jen bezradně rukou k čelu, rozpačitý úsměv.

SLÁVKA (*pokývá hlavou, pak ne bez žertovného patosu*): Čtrnáct moudrých, zralých mužů vyneslo sice jedno-myslný ortel nad pošetilostmi mládí, ale – – (*nyní bez patosu, s čertovsky hranou naivitou ve hlase*) – – řekli jste nám to pozdě, my jsme o tom ještě nevěděli –

HLUBINA (*lekaje se asi čehosi*) Slávko!

SLÁVKA (*jako dříve*): To už snad tak vždycky je s těmi ortely i s těmi pošetilostmi, našťestí –

HLUBINA: Nech již žertů, Slávko, mluv jasně –

SLÁVKA: Nejde to.

HLUBINA (*rozechvěně*): Prosím tě – –

SLÁVKA: Nejde to. Protože – – (*hledíc okamžik významně na Villyho, prohrábne mu rukou rozmarně vlas*) – protože byste tomu již asi nerozuměli, že například jeden fanfarón viděl otevřené nebe na konci ulice, že – – (*Zmlkne významně; u ostatních pauza trapného mlčení*)

HLUBINA (*rozechvělý patos*): Slávko... tady se něco stalo –

SLÁVKA *pokyvuje jen hlavou, s jakousi žertovnou pomalostí.*

PANÍ HLUBINOVÁ (*k Slávce s prosebnou tázavostí*): Dítě!?

ROŠKOT (*jde mu to nad rozum*): Hrome, vždyť se to vidělo dnes poprvé!

HLUBINA (*měří delším nenávisným pohledem Villyho; pak k Roškotovi trpce*): To je tedy tvůj syn – –

ROŠKOT: Ano, to je můj syn – Myslíš si snad přitom něco, co nechceš říci nahlas?

HLUBINA (*neodpoví; hledí mimo; pak*): Slávko... až po dnešní večer jsi byla pořádné děvče

ROŠKOT (*narýpnut tím, odrazí*): Musím říci, že až po dnešní večer jsem také nepozoroval, že bych měl syna ničemu –

HLUBINA (*nepříjemně*): Na tom bys, Josefe, myslím, neměl tak trvat –

ROŠKOT: Chceš říci?

HLUBINA: Nic zvláštního, co bys také sám nevěděl. Všichni to vědí. Mravnosti a svědomitosti na vojně asi mladíky právě neučili –

ROŠKOT: Tak, hm! (*K Villymu, suše*) Budeš nyní mluvit?

VILLY (*k Slávce*): Mám?

SLÁVKA (*kategoricky*): Teď už vůbec ne.

ROŠKOT (*odchechtne*): Jak, příteli, vidíš, prim tu hrál asi někdo jiný než můj chlapec –

HLUBINA (*zabřídá stále povážlivěji v nepřítomný, jedovatý tón*): Nonono! Počkej! A abych byl ještě upřímnější: Notný kus lehkomyšlnosti v tobě také vždycky za mlada vězival. Vlastně jsem ti to měl vždycky vezlé.

ROŠKOT (*vybuchne upřímně*): U čerta, v tomhle se zatraceně mýlíš! Nic jsi mi neměl ve zlé!

HLUBINA *grimasuje, krčí významně rameny.*

ROŠKOT (*smích*): A panečku, ohoho, v tom svém románu jsi mé lehkomyšlné kousky ještě nějak okrášlil –

HLUBINA (*zvysoka*): Právě že asi bylo třeba okrašlovat – – (*Vypichuje slovíčka*) Ostatně... že se tak po mém románu na léta jako by zem slehla a pojednou... po–jed–nou se objevuje v tvých rukou – –

ROŠKOT (*vpadne smíchem*): Co? Náhodička, co? – – Ale neřekl jsem ti, brachu, celou pravdu. Přivezl jsem ti ty lejstra, zítra je dostaneš... a spal to, honem to spal! Oni totiž... odborníci řekli, že – – (*Dopoví významnými posunků; směje se*) Říkám ti to jen proto, že jsi dnes jistě téhož názoru o... tedy, o tom svém románu –

HLUBINA *grimasuje nepříjemně, nadnesený postoj, mlčí.*

ROŠKOT (*užasle*): Dokonce snad... nejsi téhož názoru? – – Ale podle toho, jak jsi dnes všechny pošetilosti mládí jediným mávnutím ruky odbyl – –

HLUBINA (*ruku za vestou, superiorní postoj*): Odborníci! Pražští od–bor–ní–ci! Ovšem! Ovšem! – – Ale... neměl jsi snad v tom trošičku prsty, že se po mém

románu tak země slehla? (*Roškotův úžas*) Nežárлил jsi, dejme tomu... že bych snad mohl --

ROŠKOT (*oči dokořán, ohromeně*): Co??? -- Odpusťte, milostpaní -- (*Nese jej to na židli vzhůru, vyjádří se asi pěkně od plic*)

PANÍ HLUBINOVÁ (*téměř slzně*): Ale, lidi... proboha, Jene --

ROŠKOT (*ještě včas se opanoval; k Hlubinovi*): Máš pravdu, zežloutl jsem žárlivostí -- (*Sáhne po kalíšku, aby se napil, ale nenapiv se, prudce jej opět odsune; trapná pauza; náhle nakvašeně k Villymu*) Proč se směješ?

VILLY (*vážně*): Vůbec se nesměji.

ROŠKOT (*mírně už*): Ne? Zdálo se mi. -- (*Hledí naň okamžik, pokyvuje, pak k Hlubinovi*) Krátce, můj syn se ti asi nelíbí?

HLUBINA (*neodpoví, sáhne po kalíšku, ale opět jej příkře odstaví, nenapiv se*).

ROŠKOT: Jen řekni, že nelíbí. Lehkomyslný po tátovi, zkažený vojnou atd. Popravil jsi jej zkrátka... (*Pauza, šije to s ním, zbrojí zřejmě k výpadu*) Ale... pro druhou stranu (*významný pohled na Slávku*) okolnosti právě také nemluví --

HLUBINA (*dotčen*): Nerozumím --

ROŠKOT: To přijde, to přijde -- Nechci tě tedy napodobit a nebudu mluvit o tvém fanfarónství. Bylo ho jistě hodně přes míru, aby ho mohl po tobě ještě někdo podědit --

VILLY (*náhle*): Mluvíš snad, tati, o slečně Slávce?

ROŠKOT: Skorem se mi zdá, že o ní chci mluvit.

VILLY (*pevně*): Pak, prosím tě, mluvmě o něčem jiném.

ROŠKOT (*málem by vybuchl, ale ovládne se*): Nastav raději uši, hlupče! Za okamžik uděláš dlouhý obličej.

VILLY (*jako dřívě*): Vážně, tati! Nesmíš slečnu urážet --

SLÁVKA položí mu ruku na ústa a upře naň pohled, který jej okamžitě zkrátí.

ROŠKOT (*žasne*): Pěkně si tě slečinka ochočila! No, uvidíme, uvidíme!

HLUBINA: Bývalý příteli Roškote --

ROŠKOT (*nenechá domluvit*): Hned, hned uslyšíš... bývalý příteli Hlubino. Tedy -- (*pauzuje, bera si na mušku*) -- když jsme se vraceli... stál tu na rohu ulice jakýsi pán --

HLUBINA: Ale to byl přece --

ROŠKOT: -- ano, jistý učitel hudby, nebo takového něco, řekl jsi to aspoň --

HLUBINA: Ale --

ROŠKOT: Byl rozčilen, vyprosil si tě na okamžik k rozhovoru --

HLUBINA: Ovšemže, řekl jsem ti přece --

ROŠKOT: Ano, řekl jsi nám to potom. Tedy... tento pán není slečně neznám. Dopustil se dnes podle všeho nějaké pošetilosti. Přejde zítra prositi za odpuštění. Přejde dokonce v jisté daleko vážnější záležitosti, která se především týká slečny --

HLUBINA (*posunkuje, VILLY hledí s trapnou tázavostí na SLÁVKU, která s úsměvem, jinak bez pohnutí, vydrží jeho pohled*).

HLUBINA (*hlas mu rozčilením zasychá*): Co tím chceš říci?

ROŠKOT (*zamířiv, teď už střelí do černého*): Ale... snad jen to, že byli-li tu dnes dva lehkomyšlníci, větším z nich jistě nebyl můj chlapec --

HLUBINA (*s bolestnou výčitkou*): Slávko!

SLÁVKA *týž úsměv, bez pohnutí*.

ROŠKOT (*dorazí svou ránu*): Slečna právě asi v předvečer a v mezidobí vážných událostí má zálibu, řekněme v epizodách --

Stojí proti sobě s Hlubinou, horčí rozčilením, měří se navzájem; trapná pauza.

SLÁVKA (*k Villymu, klidně*): Teď jste měl ošklivou myšlenku.

VILLY: Měl.

SLÁVKA: Už nemáte?

VILLY (*hledí na ni okamžik, pak úsměv; prostě*): Ne.

PANÍ HLUBINOVÁ (*už s tím chvíli zápasila; nyní k mužům, nabitým po okraj*): Že se nestydíte oba — ty, Jene, a (*k Roškotovi*) vy také, vy také -- (*Snad zapláče*)

HLUBINA (*nedbá toho, hledí pouze na Roškota; hlas drceny mezi zuby rozčilením*): Ty jsi... Roškote --

ROŠKOT (*vpadne*): Hned uslyšíš, co jsem. Snad na mně přece nějaký poctivý chlup najdeš -- (*s důraznou pomalostí*) Příkládá-li totiž slečna dnešní epizodě hlubšího významu, mimo očekávání snad hlubšího než zítřejší události, pak... (*naroste jaksi*) pak říkám, že dovedu svého chlapce přinutit, aby z toho odvodil všechny důsledky --

VILLY se SLÁVKOU vymění pohled, nejprvo užaslý, který přejde v čtveračivý úsměv.

HLUBINA (*teď je řada na něm, aby rostl*): Jestli ti rozumím --

ROŠKOT: Myslím, že mi rozumíš.

HLUBINA (*na vrcholu už*): A tu já ti tedy říkám... že má dcera by pro tvého syna vůbec nebyla.

ROŠKOT (*ohromeně, a zraje zároveň k výbuchu*): Počkej, počkej... nepřerečni se! Že -- by nebyla?

Oba muži, buchající vnitřně, nasupeně měří se přes stůl; krátká pauza, třaskavě nabitá.

SLÁVKA (*náhle o krok vpřed*): Okamžik! (*Vynutí si okamžitě hlasem i postojem pozornost, všichni na ni hledí*) Hned se vrátím -- (*Zajde do Hlubinova pokojíku a vzápětí se vrátí, skrývající cosi za zády; vše, co činí, působí jaksi magneticky na ostatní, všichni cosi očekávají*) Mohu tedy mluvit?

HLUBINA (*rozechvěně*): Mluv! rychle!

SLÁVKA (*úsměv*): Ale... bude to vlastně slavnostní sjezdová řeč... sjezdový doslov --

HLUBINA: Nežertuj, děvče --

SLÁVKA: Mami, dolej sklínky, prosím tě -- (*Úžas; oba muži učiní posuvek, jako by bránili, aby jim nebylo nalito; také paní Hlubinová nechápe, váhá*) Nalijte tedy sám, Villyku -- (*Villy, pohlédnuv na ni, zprvu zaváhá, pak tak učiní; oba muži kosí pohled stranou*) Sobě také nalijte --

VILLY (*s rozpačitým úsměvem*): Nemám sklínku --

SLÁVKA: Vida, ani sklínku vám nepodali, nezdvornili --

PANÍ HLUBINOVÁ (*již nese sklínku; k Villymu prostě, srdečně*): Nehněvejte se, nebylo to úmyslně --

SLÁVKA: Jsi hodná, mami, moc hodná -- (*Muži ještě ostřeji kosí pohled stranou; pauza; pak Slávka v postoji slabě pateticky podtrženém*) Tedy... prohlašuji jednohlasný ortel čtrnácti zralých mužů nad pošetilostmi mládí za... za velmi neprozřetelný -- (*Prudký posunek obou mužů*) -- a kladu na stůl tuto dýmku míru -- (*Položí na stůl dlouhou dýmku, již až dosud skrývala za zády; úžas*)

HLUBINA (*zmaten*): Co to... co s tím...?

SLÁVKA (*k Roškotovi*): Neprohlédnete si dýmku blíže?

ROŠKOT (*váhá, učiní tak posléze, jakoby nerad; trhne mu rameny, obličejem*): To by skorem mohla být --

SLÁVKA: -- vaše studentská dýmka.

HLUBINA (*stále zmatenější*): Zůstala tu náhodou po tobě --

SLÁVKA: A tatínek ji náhodou pečlivě opatroval --

HLUBINA (*jako dřívě*): Co by opatroval! Stála tam v koutě --

SLÁVKA: Stála. Až na ty okamžiky, kdy jsi ji brával do ruky. Když jsem byla malá, myslívala jsem, že s ní hovoříváš. Nebývalo to zřídka.

HLUBINA *škrtí se v límci zmatkem*): Povídačky! Fantazie!

Pauza; ROŠKOT vezme dýmku do ruky a opět ji položí; opětuje to, brání se pohnutí; jeho pohled i HLUBINŮV uhýbají, aby se nesetkaly; je trapně; PANÍ HLUBINOVÁ se odvrací, by setřela slzu.

ROŠKOT (*bral dlouho rozběh, posléze směrem k Hlubinovi*):

To... to tedy bylo míněno vážně, že by tvá dcera pro mého syna nebyla?

HLUBINA *hledá, na čem by postál očima, škrtl jej to, neodpovídá.*

SLÁVKA (*prostě, úsměvně*): Ovšem, že by nebyla. Kdybyste se mne a Vilíka byli optali, byli bychom vám to hned řekli -- Ne, ne, nebyla by a není -- (*Hraje si hlasem, ale přece a pře ce je pod tím jakýsi žal*) Neboť on („on“ *podtrženo žertovným patosem*), on chystá se právě na dalekou, dalekou cestu za nejkrásnější z hvězd -- (*K Villymu*) Netrhejte sebou. A na šťastnou cestu! -- (*Zdvihá kalíšek, aby s Villym přitukla*)

VILLY (*nemá se k přípitku, šije to s ním*): Slávko --

SLÁVKA (*přerušit*): Pst, pst, neplácát hlouposti. A heslo zní --

VILLY (*zdvihne konečně kalíšek*): Všechny zvony světa!

Hledí na sebe přes sklínky; oba muži přihlížejí se směšnou trapnou nechápavostí, však PANÍ HLUBINOVÁ užuž má cíp zástěry u očí.

SLÁVKA (*ohlédnuvši se náhle po obou mužích*): A na co vy si připijete?

Muži odkloní zmateně pohled; pauza.

ROŠKOT (*posléze trpce*): Neporadila byste... dvěma zralým mužům, nač si mají připítí?

SLÁVKA (*měří je okamžik, usmívá se, pak deklamačně, ale ne bez spodní vřelosti*): -- a noci měsíčná, opoj mne svým kouzlem ještě jednou, ještě jednou naposled -- (*Nechápaný pohled obou mužů; Slávka užasle*) Ty se už, tati, nepamatuješ? (*Vrtíc hlavou, jde k posteli, vezme zpod podušky rukopis románu a položí jej na stůl; překvapení; Hlubina, poznav rukopis, jeví pohnutí a zmatek, Roškot hledí tázavě na Villyho a Slávku*) Ach, teď jsi se, tati, začervenal! Tak hezky! Docela ne tak jako... jako zralý muž, který zlomil hůl nade všemi pošetilostmi mládí --

HLUBINA (*hrozně v úzkých*): Nesmysl. Spal to, mami!

ROŠKOT: Ne, ne, nedělejte to, milostpaní --

PANÍ HLUBINOVÁ (*sáhne přtkře po rukopisu*): Spálím! Ovšem že spálím! (*Náhlým bolestným výbuchem*) I tak jste už za sebou všechno spálili! Jako by ničeho nebylo bývalo! Jako by --

Suchý vzlyk; muži na ni hledí s ohromením, SLÁVKA s úsměvem.

HLUBINA (*posléze, rozechvěně*): V tom se, mami, přece jen asi trochu mylíš --

ROŠKOT *souhlasně přitakává.*

PANÍ HLUBINOVÁ: Kéž bych se mylila! Kéž byste opravdu nebyli tak daleko od toho... co kdysi bývávalo! Trknout, pořádně trknout to do vás musilo – – (*s posunkem k Villymu a Slávce*) – a nebýti těchto dvou bláhových dětí – – (*Nedopoví, snad zapláče; pauza*)

ROŠKOT (*trpce*): Ano, ano, nebýti těchto dvou bláhových dětí! Starali se pečlivě, aby nám zavonělo něčím dalekým, dalekým, a starali se ještě pečlivěji, abychom nevycházeli z překvapení. Rád bych na příklad věděl – –

SLÁVKA: – – jak se ocitl tatínkův román v mých rukou? Zcela prostě. Vilík ho přinesl, a tak jsme si tu sedli a četli – – Nemrač se, tati, daleko jsme se v četbě nedostali – –

ROŠKOT (*ironicky*): Nu, ovšem.

SLÁVKA: Vůbec ne ovšem. Hodila jsem totiž brzy román Vilíkovi na hlavu.

ROŠKOT: Oh!

SLÁVKA: Protože... (*pohled k Villymu, slabé rozpaky*) protože počal zívati – – (*Nevolky úsměvy u přítomných*) –

ROŠKOT (*směje se*): To by tedy bylo opět jedno z mnoha vysvětlení. Možná, že to bylo ještě jinak – –

PANÍ HLUBINOVÁ (*vpadne*): Nechte je už! Na nic se jich už nevyptávejte! – – Ach, vy muži, muži, vám když mládí přebolí, nic z toho už potom nechápete, ničemu nerozumíte – –

ROŠKOT (*vyšle plachý pohled nejprve k ní, pak k Slávce a Villymu, posléze k Hlubinovi; k čemusi se odhodlává a zdvíhá pak kalíšek*): Tak... snad na to, čemu už v padesáti letech nerozumíme... na to, čeho už neslyšíme... na to... eh, konečně, musí tihle dva fanfaronkové vědět, nač si ještě připijeme? (*K Hlubinovi*)

Nevypijeme snad tuhle sklínku tam u tebe v pokoji? (*Trošek nepodařeného smíchu*) Řekněme tváří v tvář měsíci nad řekou? (*Hlubina bojuje s tím okamžik, posléze, uchopiv sklínku, vstává*) Děkuji ti, Honzíku, že proti tomu nic nenamítáš. A pojdte, milostpaní, s námi, pojdte, vy už dáte na dva strejce pozor, aby tuhle sklínku vypili tím pravým koutkem – (*Dorozumívá se s ní významným pohledem, má asi něco za lubem; pak k Slávce a Villymu*) A vás dva, abyste věděli, vás k tomu nepotřebujeme – –

Grimasuje na ně, směje se, zachází s HLUBINOU a PANÍ HLUBINOVOU do pokojíku. SLÁVKA a VILLY stojí okamžik mlčky proti sobě; oknem vnikne nesmělý hlas prvních budících se ptáků; pohled obou uhne oknem do noci, pak se potká.

SLÁVKA (*posléze*): Nezdá se vám, že jim musíme způsobit ještě jedno překvapení?

VILLY (*delší pohled, pak*): Abych šel, vidíte?

SLÁVKA: Výborně. Rozumíme si. Rychle, než se vrátí. Řeknu, že... že čekáte prostě dole – (*Villy bere kloubouk, stane, je to nyní skorem rovný a pevný voják, který poslouchá povel*) Při tom nemusí být nikdo, když my dva si dáváme sbohem, vidíte? (*Podává mu ruku; rovný pohled z oka do oka, úsměv*) Bylo to takové veliké, vojácké a nanicovaté, jako by to chtělo jen zívati a pojednou to počalo krásně blýskati očima – – (*Ještě úsměv, pak pevně*) Díky za krásný večer, Vilíku –

VILLY: Díky, Slávko – (*Hledí na ni, nepouští její ruku*)

SLÁVKA (*zneklidněna*): Jděte již –

VILLY (*nepouští, na okamžik všecek k ní směřuje*): Přemilá – –

SLÁVKA (*odkloní se rychle od něho horní půlí těla, ach, dovejde ještě zažertovat*): – – a pak je tam ještě komín – –

(Vytrhne svou ruku z jeho, ne, ne, nezkazí to, usmívá se)
VILLY *(letmá chmura, pak i on se usměje)*: Ano... až na ten komín... to všechno ostatní— *(Ještě pohled, ještě úsměv, jde ke dveřím; úsměv zkamení)* Sbohem, Slávko –

SLÁVKA *otevře ústa, snad také řekne sbohem; neřekne; hledí stále ke dveřím, i když tyto již se zavřely za VILLYM; bez pohnutí; pauza. Dveře Hlubinova pokoje se prude otevrou.*

ROŠKOT *(na prahu, mávaje rukama, směje se)*: Počkejte, počkejte, milostpaní –

PANÍ HLUBINOVÁ *(za ním s Hlubinou)*: Říkám vám jen, že jim nerozumíte –

Všichni tři vcházejí.

ROŠKOT *(s veselou hlučností)*: Děti, my tedy – – *(Udiveně se rozhlíží)* Kde je Villy?

SLÁVKA *(klidně)*: Šel napřed. Čeká vás dole. – *(Úžas všech)* Tatínkovi, mamince mám vyřídít pěkné poručení, mamince obzvláště – – nu, co?

ROŠKOT *(cívá na ni užasle; pak tiše)*: Nehodila jste mu opět něco na hlavu?

SLÁVKA: Klobouk. Popadl jej a šel.

ROŠKOT *(zatěkav kolem očima, zhlouple)*: Tomu jsme tedy přece jen asi nerozuměli.

PANÍ HLUBINOVÁ *(přistoupí k Slávce a hladí ji po vlasech)*: Ne, ne, tomu jste nerozuměli – *(Hrká v ní pohnutím)*

SLÁVKA: Co to, mami? *(Hledíc po všech, s jakousi probolelou úsměšností)* Nu, hleďte, jsme tu nyní pěkně sami pospolu, čtyři lidé, kteří mají fanfarónské mládí už za sebou – –

ROŠKOT *(po pauze ohromení, sykne až směšným úžasem)*:

Ccco? Co? Vy se počítáte pojednou mezi nás, invalidy? Staré břídily??

SLÁVKA: Nerada. Musím – – To tak pojednou pocítíš... že jsi už na druhém břehu. Všechny zvony světa prý vyzvánějí... ale ty je už pojednou neslyšíš. Mohla bys skočit kamsi po hlavě... neskočíš. A tu tedy víš, že jsi na druhém břehu – – *(Přešla mezitím k hlavám postele, strhla z nástěnného kalendáříku lístek včerejšího data, a zahleděvoši se naň okamžik, nyní jej s trpkou pomalostí zmačká; pohled po všech přítomných, prostičký úsměv)* Není to snad žádné neštěstí. Je to jen... rozloučení – –

HLUBINA s ROŠKOTEM, *pozorující ji, vyměňují navzájem bázlivé pohledy.*

PANÍ HLUBINOVÁ: Dítě?... dítě? co máš?

SLÁVKA *(úsměv)*: Neděs se, mami. Budeš nyní se mnou spokojena. Tátínek asi také – – *(Opět úsměv)* Přijde-li dnes, zítra, pozítří jistý pán... budu se již chovati velmi rozumně – – *(Pohlédne ještě jednou na zmačkaný lístek a vyhodí jej oknem)*

HLUBINA *(trapně)*: Nežertuj, Slávko... nikdo tě přece nechce a nebude nutit –

SLÁVKA *vrtí pouze hlavou, usmívajíc se.*

ROŠKOT *(navršilo se to v něm; dvěma různými kroky nyní náhle k Slávce; mluví hřmotně, téměř s příkrým přízvukem)*: Abyste tedy věděla, abyste věděla... tak trochu těm všem zvonům světa, nejkrásnějším hvězdám a tomu ostatnímu přece jen nyní asi rozumím – –

SLÁVKA *(úsměv)*: Proto ještě nemusíte křičet.

ROŠKOT: Nebudu, nebudu. To ostatní řeknu už potichu.

SLÁVKA: Co ještě?

ROŠKOT (*zase hřmotně*): Se svým chlapcem tedy tuze něžnosti nepřestují –

SLÁVKA: Pozorovala jsem.

ROŠKOT: Pozorovala, dobrá! – (*Jde to po něm bouřlivě, vlna za vlnou*) Ale tuhle... nevím, co tomu řeknete... tuhle tedy vás na milou hlavičku políbím – – (*Políbí ji rychle*) Tak! A čerta vám na tom záleží, proč jsem to udělal! (*Smích*) A přejete-li si to už, osobičko, slyšet, tak vám povím, že je mi smutně a vesele a vesele a smutně... tak lila, lila – – (*Hřmotným smíchem zalhává pohnutí, učiní několik prudkých pohybů, několik kroků sem a tam, a obrátiv se k oknu, zahrozí k měsíci*) Eh, bývalo, bývalo... směj se jen, posměváčku zelený! – No, dost už! Chlapec dole čeká! (*Obrátí se, podáváje k rozloučení ruce*) Honzíku, milostpaní, milí přátelé –

HLUBINA (*velmi pohnut*): Snad... snad bychom ještě sklínku – –

ROŠKOT: Nenene, brachu! Mám strach. Bylo by v ní zase nějaké smítko – – (*podáváje ruku Slávce*) – – vidíte, hlavičko moudrá?

Opona

za posledních slov volně padá.

FRÁŇA ŠRÁMEK

Narodil se 19. ledna 1877 v Sobotce, v rodišti své matky, a zde také prožil ranné dětství. Otec se jako berní úředník musel často stěhovat a tak se Šrámek s rodiči přestěhoval nejprve v roce 1882 do Zbirohu, v roce 1885 poté do Písku, kde navštěvoval obecnou školu, později gymnázium. Když byl jeho otec přeložen, pokračoval zde v gymnazijním studiu sám. K letům prožitým v Písku, podobně jako v Sobotce, se váže řada jeho pozdějších prací. Středoškolská studia ukončil maturitou v roce 1896 v Roudnici. Zapsal se na právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze.

V roce 1899 nastoupil vojenskou službu v Českých Budějovicích jako jednoroční dobrovolník, pro jeho demokratické a antimilitaristické smýšlení mu byla vojenská služba prodloužena o rok, který si odsloužil ve Freistadtu v Horních Rakousích. V těchto letech, v roce 1901, publikoval své první verše v Novém kultu, který řídil S. K. Neumann. Po vojně se vrátil k rodičům, kteří teď žili v Českých Budějovicích a pokračoval ve studiu práv. V roce 1903 definitivně zanechal právnických studií, neboť se již plně věnuje nejen kulturní a politické publicistice, ale také literatuře. Přestěhoval se do Prahy, stal se členem Neumannovy literární družiny a zapojil se do anarchistického hnutí. Roku 1905 byl vězněn za účast na studentských demonstracích, pak na vojenském cvičení seděl v garnizónním vězení za antimilitaristickou báseň Píšou mi psaní a kvůli prohlášení, kterým v Práci reagoval na své povolání na vojenské manévry.

Když vypukla první světová válka, narukoval na ruskou frontu, v září 1914 byl kvůli akutnímu revmatismu přemístěn do nemocnice v Brně, ale již v červnu 1915

se vrací na frontu, nejdříve do Itálie, pak do Rumunska. Před koncem války byl přeložen do Vídně k útvaru válečného tisku.

Když válka skončila, vrátil se do Prahy. Spolupracoval s Neumannovým Červnem a brzy se sblížil s Karlem Čapkem a okruhem kolem něj. V té době však žil již mimo literární skupiny, nevěnoval se již ani bývalé politické aktivitě. Věnoval se literatuře a žil spíše samotářsky. V letech druhé světové války a okupace z protestu téměř neopouštěl svůj pražský byt. V Praze také zemřel. Bylo to 1. července 1952.

ŠRÁMKŮV MĚSÍC NAD ŘEKOU

Psal se rok 1922. V té době si vyměnili své šéfovské posty dva významní režiséři. K. H. Hilar nahradil J. Kvapila ve vedení Národního divadla, ten zase převzal šéfovské křeslo v Městském divadle na Královských Vinohradech. Šrámek měl v té době za sebou již významné dílo. Vedle poezie a prozaické tvorby i práce dramatické. Hlavně mladé publikum si získala jeho prvotina *Léto* (1915), zaujaly i jeho další hry (*Hagenbek*, 1920, *Zvony*, 1921).

Poté co publikum ocenilo Hilarovu režii *Hagenbeka* ve vinohradském divadle, v roce 1922 se zde ujímá režie další Šrámkovy hry jeho soupeř J. Kvapil. Je to autorovo nejvýznamnější dramatické dílo – *Měsíc nad řekou*. Premiéru má hra 1. února.

Tato hra bývá označována jako vrcholný počín impresionistické dramatické tvorby, pozdní a ovšem zralé, které předstihuje dodnes svými kvalitami mnohé z impresionistických děl, která se na českém jeviště objevila v minulých letech. Připomeňme Kvapilova *Oblaka*, *Princeznu Pampelišku*, Mahenova *Janošíka* a *Chrousta*, *Čekanky* F. X. Svobody a konečně i Šrámkovo *Léto*. Hra se ocitla v těch nejlepších rukách. Režisér Hilar byl jako divadelník-impresionista zřejmě nedostižný.

Na Kvapilovu inscenaci *Měsíce nad řekou*, jejíž premiéra vzbudila příznivý ohlas dobové kritiky vzpomíná po letech Olga Scheinpflugová:

Každému z nás se po desítkách let popletou představení, která kdy viděl, herecké kreace splývají dohromady a obsahy her ztrácejí svou přesnost, ale první umělecké dojmy zůstávají v paměti jako nezničitelná básnička ze školy, nepotřebují rozptylovat mlhu útokem vzpomínek. Dodnes vidím na tomto představení každý květináč v okně, útržkový kalendář

na zdi, krajkovou ozdobu na šatech Marie Ptákové. Ani rekvizity nepřeházel čas. Wenigova výprava nastavila tvář Kvapilovu osvětlení tak jasnému, že prozradilo i divákovi výraz hercových očí jako dnešní televizní kamera. Tenkrát se znovu potvrdilo, že Městské divadlo na Vinohradech mělo tou dobou nejlepší herce, proto každá premiéra byla překvapením i událostí. A Měsíc nad řekou obecnstvo uchvátil. Mladí se trochu lekli útoků na závory času a staří mu je moudře otevřeli. Jaroslav Kvapil byl mistrovský mixér dialogu, dovedl vyhodit slova do vzduchu jako konfety nebo je nechat spadnout na tvrdou zem. Režíroval tuto hru jako houslový virtuos. Expresionistická Anna Iblová utlumila dynamiku tragédky i zpěvnost, pro ni tak typickou, a byla oprostěnější než kdy jindy, jako by se nakazila moderním výrazem Karla Vávry, který tři roky předtím přinesl na českou divadelní půdu z Německa civilní herecký projev. Jeho cudný výkon ve Vilíkovi prosákl i partnerku a určil rytmus každé šrámkovské odmlce, každému zaváhání i krokům po scéně. Podřizoval se Kvapilovi a obohatil ho svým přínosem. A Bohuš Zakopal s Václavem Vydrou statečně bojovali o prvenství v charakterním oboru, Zakopal měkčí, uspořádanější v rozmáchlých gestech víc než jindy, Vydra s celou škálou potlačeného stesku za svým ironickým úsměvem. Šrámek se v nich smál hořce sám sobě, mužně, bez pošklebku, smál se své poražené víře v milosrdenství času, smál se své nechuti k stárnutí i odvaze k předem prohranému zápasu. Představení prosákla atmosféra malého města v letech dvacátých, kde se stárlo trapněji, protože věk jeho obyvatel měl každodenní diváky. Herci i režisér dovedli nakupit na malou plochu jeviště i času poslední dny vlády petrolejových lamp a dobu mladých starých panen ironizovaných řečmi i pohledy na nudných i zlomyslných korzech, dobu konvence, která nutí pravdu utíkat k slovíčkářství a k nucenému ruměnci pro nic, předvedli divákovi zčeřenou hladinu klidné rodiny s pravidelným rozpočtem peněz i iluzí, s chválou bez-

pečí malých poměrů. Bylo tam všechno, co Fráňa Šrámek zbásnil, naznačil, chtěl, ale schválně nevyslovil. Staromódní křesla dosvědčovala, že tu hlava rodiny vyměnila orlí křídla za pečlivě utřený prach a počestnou manželku. Všem šlo o to, zdůraznit, jak si v mládí každý myslí, že rozbije svět, a zatím svět rozbije jeho. Jaroslav Kvapil se postaral o to, aby v takzvané šťastném manželství Hlubinových všechno zářilo úctou a pokorou, nikde nenaznačil zlý úmysl obvinít z něčeho paní Hlubinovou, ale dal najevo soucit s neúprosnými následky určení životního druhu, které stejně, jak naznačil Šrámek, postihnou Slávku, jako postihly jejího otce. Divák měl dojem, že ve světlem pokoji zanechaly viditelné otisky všední dny i všední neděle, jak tu probíhaly čistotně, uspořádaně a nudně, bez otřesů velkých událostí. Ale to hlavní se odehrávalo venku za oknem, za hradbičkou krotkých kořtináčů. Tam někde blízko byla řeka s divokými jezy, přes které přetékal čas. Divák o ní věděl po celé představení, i když nedotírala do dialogů svým zpěněným hlasem. Režisér spolu s básníkem dovedli upozornit na to, že to okno na vodu byla jediná vyhlídka, která zbyla odkvétající Slávce Hlubinové. Bouřlivák Šrámek pochovával v této maloměstské hrádince zkrotlé vzpoury i odvahu být mlád děle, než se sluší.

Vilík Roškot byl šrámkovský v útoku, ale i v rozpacích, když trapně proplytval svou nabídku krátkého, delšího nebo i životního vztahu, protože se Slávka nedovedla odtrhnout od řetězu zdravého rozumu. Sugestivní hra Anny Iblové a Karla Vávry způsobila, že obecnstvo litovalo, proč se k tomu neodhodlala. Aspoň my mladí jsme měli tenkrát zlost, v nás už se začínala ozývat odvaha k dobrodružství a riziku lásky. Václav Vydra zůstal v Hlubinovi nezapomenutelný ve své tichosti a zdvořilosti papírníka, zvyklého děkovat za malé zisky dětským zákazníkům, ruce tohoto monumentálního tragéda, jindy rozmáchlé do barokních gest, visely často podle těla, jako by spadly z výšky, a chvílemi svěsil hlavu. Snad mu ji skláněl stud za to, jak zašantročil svůj osud do zátiší života.

Bohuš Zakopal se leskl spokojeností, růžolíci ve své padesátce, dětinsky překvapený, když mu ukázala, že to nejlepší, co při všech hmotných úspěších prožil, bylo studentské mládí, a jeho nejvůlejšími city vztahy spolužácké. Věk ho uvedl na chvíli do rozpaků, ale hned zas dovedl zapomenout na svou opěvovanou mladost a postavil se rozhořčeně na stranu opatrnosti a usedlé morálky. Zakopal při všem mistrovství málokdy potlačil svou hřejivou roztomilost, ale v tomto okamžiku se mu to podařilo velkolepě. Velikou roli hrál v této inscenaci i Slávčin nápadník; ve hře se sice vůbec neobjeví, ale je ho plná dřvočina skličující budoucnost. Jeho hra na flétnu zněla za scénou tesklivě jako nástroj hrající na pohřbu hrdinčiny odvahy. Stará a hloupá melodie pro ženy, které se musely kdysi vdát i bez lásky.

Šli jsme tenkrát z divadla okouzleni hrou, ale zklamání její elegickou rezignací. Co nám to Fráňa Šrámek vlastně provedl? Měsíc nad řekou měl zaslouženě velký úspěch, ale pro nás byla tato hra daleko starší než básníkovy verše. Protože jsme autorovi věřili, polekal nás trochu. Přeli jsme se o ni. Ale pro požitek z dobrého díla a čistého představení chtěli jsme ji vidět znovu. Od této premiéry se mohl Šrámek potěšit kdykoli otevřel noviny, jeho hru oznamovala stálá divadla i venkovské společnosti, počítali s ním dramaturgové i diváci. Ti, kteří už Měsíc nad řekou viděli, čekali na další okouzlení. Divadelní úspěch zvýšil i zájem o Šrámkovy verše.

Nemohl najít lepšího spolupracovníka, než byl Jaroslav Kvapil. Lyrik a autor poetických Oblak dovedl básnický osvětlovat scénu i myšlenky. V Měsíci nad řekou byly jeho prsty nejcitlivější, vedl opatrnou rukou básníka od účínu k účínu a nedovolil, aby mu krása textu zakryla lidský obsah hry. Šrámkovi bylo v jeho péči bezpečně, a jak sám přiznal, po dobu zkoušek se mnohému naučil. Já jsem zastihla Kvapila a Šrámku při společné práci až na dalších dvou hrách, byly to Soud a Ostrov velké lásky.

Bylo mnoho dohadů o tom, jaký je Fráňa Šrámek v soukromí, leckdo si ho představoval jako básníka odhodlaného jít životem tulácky s kloboukem na stranu. Já ne. Když jsem ho poznala osobně, nepřekvapilo mě, jak vypadá, v jeho hlase zadržávalo cosi ze studentských rozpaků, měl starostlivý pohled nezastřený, neslídivý a přece zkoumavý, ruce žily nepřipravenými pohyby a ústa mu často obestřel úsměv, jako by ho omlouval za to, že tady je, že něco dělá a něco chce. Rval se právě s pětáctýřicítkou, ale zatím tuto bitvu vyhrával, i když mu už trochu odkroovala plet a podrobovala jeho postavu i pohyby jakési usedlosti. Ze skromných útržků jeho sdílnosti, které mi dopřalo jeho přátelství, se zjevoval složitý, ale jasný, neschovával svou tvář do úkrytu konvence. Mlčel nebo přiznával.

Své vzpoury nechával daleko za sebou, někdy prozradil v žertu, že společenské buřičství se v něm přetavilo v pochopení člověka a jeho intelektuální anarchie se vyžila v touze po svobodě vztahů a myšlenek.

O tom, že tato Kvapilova inscenace Měsíce nad řekou zapůsobila mimořádně na kulturní veřejnost, která si ji uložila nesmazatelně do své paměti, svědčí nejen citované vzpomínky Olgy Scheinpflugové, ale i fakt, že divadlo tuto inscenaci pietně obnovilo ve Wenigově scénografii v roce 1947.

Pouhých pět let poté, v roce 1952, se ujal Měsíce nad řekou velký Šrámkův obdivovatel, režisér V. Krška, který dal hře filmovou podobu. V době, kdy československému filmu vládla především ideologická agitace, v těch nejhorších letech komunistického režimu, zapůsobil tento lyricky laděný film jako sváteční vybočení z „budovatelské“ současnosti. Okouzлил Šrámkův pohled na maloměsto nad řekou Otavou, okouzlení mládím i nostalgii nad jeho konečností. Citlivé vystižení lyrické

a impresivní atmosféry režisérem Krškou podpořila kamera Ferdinanda Pečenky i hudba Jiřího Srnky. Film nás i dnes těší mimořádnými hereckými výkony. Mladý Eduard Cupák se rolí Vilíka Roškota zapsal do srdcí diváků jako nefalšovaný ideál mládí, okouznila Dana Medřická jako ironická a skeptická Slávka Hlubinová, jejíž kritický humor byl nenapodobitelný. Manželé Hlubinovi ztělesněné Zdenkem Štěpánkem a Marií Baldovou, stejně jako Roškot Jiřího Plachého patří rovněž mezi ty nejlepší výkony zralých a zkušených herců poválečných let. A bezesporu právě jmenovaní herci, i při dnešním občasném uvedení filmu, přitáhnou a okouzlí své diváky.

Fráňa Šrámek se premiéry filmu již nedočkal. Zemřel v době, kdy Václav Krška s herci pracovali v exteriérech.

-tl-

Edice D/svazek 33

Fráňa Šrámek

MĚSÍC NAD ŘEKOU

Veselohra o 3 dějstvích

Obálka a grafická úprava Vladimír Vimr

Odpovědný redaktor Ivan Zmatlík

Vydal ARTUR – nakladatelství, s. r. o., Praha 2016,
jako svou 278. publikaci, v edici D svazek 33.

Vytiskla tiskárna AKCENT, s. r. o., Vimperk

V nakladatelství ARTUR vydání druhé

www.artur.cz

Poslední svazky edice D

88. svazek: Vítězslav Nezval: MANON LESCAULT
89. svazek: Josef Topol: KONEC MASOPISTŮ
90. svazek: William Shakespeare: MARNÁ LÁSKA
91. svazek: Paul Claudel: POLEDNÍ ÚDĚL
92. svazek: Peter Handke: SPILÁNÍ PUBLIKU
93. svazek: Tennessee Williams: TRAMVAJ DO STÁVCE
94. svazek: Jean Anouilh: SKŘIVÁNEK
95. svazek: Josef Kajetán Tyl: TVRDOHLAVÁ ŽENA
96. svazek: Tennessee Williams: KÓČKA NA ROZPÁLENÉ
PLECHOVÉ STŘEŠE
97. svazek: Vladislav Vančura: JEZERO U KŘEVEK
98. svazek: Mark Ravenhill: SHOPPING AND FLOODING
99. svazek: Henrik Ibsen: PEER GYNT
100. svazek: Bertolt Brecht: ŽEBŘÁČKÁ OPERA
101. svazek: Albert Camus: CALIGULA
102. svazek: William Shakespeare, Jan Werich: JINDŘICH III.
103. svazek: N. V. Gogol, I. S. Turgenev, A. P. Čechov: SPOR
VENKOVANKA, SVATBA a další aktovky
104. svazek: Johann Wolfgang Goethe: FAUST První díl
105. svazek: Johann Wolfgang Goethe: FAUST Druhý díl
106. svazek: Tennessee Williams: TĚLOVNÁ RŮŽE
107. svazek: Henrik Ibsen: DOMEČEK PRO PRÁVNÍKA
108. svazek: Titus Maccius Plautus: LIŠÁK PSELDOLUS
109. svazek: John Osborne: KOMIK
110. svazek: Peter Shaffer: AMADEUS
111. svazek: Jiří Voskovec, Jan Werich: BALADA O HODĚ
112. svazek: Molière: ZDRAVÝ NEMOCNÝ
113. svazek: Michail Bulgakov: MOLIÈRE /Bastarda/ nebo
POSLEDNÍ DNY /Puškin/
114. svazek: Molière: SKAPINOVA ŠIBALISTKA /L'ÉPREUVE/
115. svazek: Aischylos: ORESTEIA
116. svazek: Oscar Wilde: VĚJŘ LADY WINDERMERE
117. svazek: Friedrich Schiller: MARIE STUARTOVNA
118. svazek: Alexandr Nikolajevič Ostrovskij: LEE
119. svazek: Jean Giraudoux: BLÁZNIVÁ ZE CHALTY
120. svazek: Luigi Pirandello: JINDŘICH III.
121. svazek: Carlo Goldoni: LETNÍ BYT
122. svazek: Carlo Gozzi: KRÁL JELENEK
123. svazek: Alexandr Sergejevič Puškin: BORIS GODUNOV
124. svazek: Václav Havel: ZAHRADNÍ SLAVNOST
125. svazek: William Shakespeare: HAMLET
126. svazek: Molière: DON JUAN nebo HOSTINA UHŘENE

MĚSÍC NAD ŘEKOU

Fráňa Šrámek

Fráňa Šrámek

MĚSÍC NAD ŘEKOU

Edice D sv. 33

ISBN 978-80-7483-057-0

9 788074 830570

ARTUR